

Is de mens uniek?

H.J. Boiten, Enschede

Een pittige vraag

Is de mens uniek? Veel jongeren zijn op die vraag gestoten, hebben die vraag voor zichzelf overwogen en kwamen ermee voor de dag. Op catechisatie, op de vereniging of thuis kun je zo maar voor die vraag geplaatst worden. Wat denk je, is de mens echt uniek, of zou er toch ergens een planeet gevonden kunnen worden met levende wezens? Zou op een planeet ergens ver weg, misschien in een ander zonne- of melkwegstelsel, menselijk leven voorkomen? Misschien zijn er wel vele werelden, vele scheppingen, vele soorten mensachtigen. Niet alleen in talloos veel stripboeken, maar ook in de science fiction literatuur (= fantasie die op wetenschap berust) word je soms verrast door een bonte verscheidenheid aan menselijke of mensdierlijke beschavingen in galactische stelsels (= melkwegstelsels). En dan is de vraag zo maar geboren. Wat is nu waar, wat zijn de feiten? En wat is niet waar, wat is alleen maar fictie, fantasie?

Je kunt op verschillende manieren op die actuele vraag ingaan. Het is leuk om te zien, hoe een halve eeuw geleden een soortgelijke vraag is gesteld en beantwoord. In zijn vragenuurtje voor de NCRV kreeg Joh. Francken de vraag voorgelegd, of de planeet Mars ook bewoond is. (Vgl. Joh. Francken, *Veel vragen één antwoord*, Kampen 1940, p. 374). Francken gaat op twee manieren op die vraag in. In de eerste plaats natuurwetenschappelijk. Hij is van oordeel, dat van leven, als hier op aarde, geen sprake kan zijn, omdat op Mars de dampkring ontbreekt en de temperatuur veel lager is dan bij ons. Maar hij houdt een slag om de arm, want de levenswetten kunnen daar anders zijn.

Bij de vraag die ons nú bezig houdt, of de mens uniek is, moet je denk ik eerst een voorvraag beantwoorden, namelijk, of de natuurwetenschap die vraag wel beantwoorden kan?

Kan de wetenschap die vraag beantwoorden?

Op die voorvraag geven sommige wetenschappers indirect een antwoord. Zij zenden namelijk berichten, boodschappen, codes de ruimte in, in de hoop om op die manier met intellectuele, levende wezens van verre planeten in contact te komen. Dan verwachten ze dat die boodschappen ergens opgevangen worden. Maar de vraag is dan, of er voor die verwachting ook enige grond is. Of is het een pure gok, alleen maar science fiction?

Gaat het om de kosmische ruimte, dan is alleen onderzoek van natuurwetenschappelijke aard mogelijk. Om tot uitspraken te komen over de vraag of er op verre planeten levende wezens zijn, moeten er onderzoeksresultaten zijn. Je kunt wel met veronderstellingen komen, maar die moeten dan wel door waarnemingen of metingen worden bevestigd. Als je niets kunt natrekken, als je de echtheid van een idee niet kunt controleren, dan kun je wetenschappelijk ook geen uitspraak doen. Doe je zo'n uitspraak toch, dan ben je grensoverschrijdend bezig en wordt het een overtuiging, een geloof. Welnu, de wetenschap beschikt niet over feiten om de veronderstelling te ondersteunen, dat er menselijk leven is in andere zonne- of melkwegstelsels. De wetenschap kan die vraag niet beantwoorden.

Er is meer dan wetenschap

Je stuit hier blijkbaar op een grens van de wetenschap. Die grens van de wetenschap, van wat je kunt waarnemen of meten, ontmoet je telkens. De wetenschap gaat dan zelf vooronderstellingen maken. Een paar voorbeelden. Wie kiest voor de speculatie, dat de voorouders van de mens twee miljoen jaar geleden via evolutie ontstaan zijn, heeft niet zoveel moeite met de volgende vraag: Kan zo'n evolutie zich niet ergens elders in het universum afspelen?

Aanhangers van de evolutie werken dikwijls met het gegeven van de overeenkomsten in de natuur, bij voorbeeld tussen mensen en zoogdieren, vooral tussen mensen en mensapen. De mens is dan zoiets als aap met humor, verstand, moraal, fantasie en toekomstverwachting. Je vraagt je wel af: wat blijft er zo nog van die aap over? De eigenlijke moeite is, dat er voor de idee dat de mens afstamt van een aap, geen bewijsmateriaal is. We gaan nu niet in op het bedrog met de Neanderthaler, de Java-aapmens, de Nebraska-mens, de Piltdown-mens. Alle mooie overeenkomsten vormen nu eenmaal in geen enkel opzicht een bewijs voor verwantschap of evolutie. Evolutie-gedachten over de herkomst van de mens zijn pure speculatie. Niet alleen omdat de feiten ontbreken om de hypothese hard te maken. Het is van belang om dat goed te zien. Maar ook om iets anders. Het echte probleem is, dat de herkomst van de mens een gebied raakt, dat niets meer met wetenschap van doen heeft. Bij de herkomst van de mens als zodanig valt er voor de mens en de wetenschap niets waar te nemen, niets te onderzoeken.

Er zijn blijkbaar allerlei lastige vragen die niet tot het veld van de natuurwetenschap behoren. Dat veld van onderzoek is beperkt. Dat wist Salomo ook al. In Prediker 3 zegt Salomo, dat God laat zien, dat mensen eigenlijk dieren zijn. Eenzelfde lot treft mensen en dieren. Allen hebben enerlei adem; alles is geworden uit stof en alles keert weer tot stof. Wie bemerkt, dat de adem van de mensenkinderen opstijgt naar boven en dat de adem der dieren neerdaalt naar beneden in de aarde?

Wie bemerkt dat, wie neemt dat waar, wie observeert dat? Niemand toch. Dat blijkt voor bemerken, waarnemen, observeren, voor natuurwetenschappelijk onderzoek niet toegankelijk. Spreekt Salomo zichzelf dan niet tegen, wanneer hij in Prediker 12 leert, dat de geest wederkeert tot God die hem geschonken heeft? De vraag is: hoe weet Salomo dat? Die kennis dankt hij niet aan waarnemen, observeren, natuurwetenschappelijk onderzoek, niet aan menselijke ervaring, maar aan openbaring van God. De Geest van God spreekt Zichzelf in het bijbelboek Prediker niet tegen, evenmin is er tegenspraak tussen Salomo en Hem die meer is dan Salomo. Denk maar aan de laatste woorden van de stervende Heiland: Vader, in uw handen beveel Ik mijn geest.

Geeft de Heilige Schrift antwoord?

a. Mens als kroon van de schepping

Er zijn blijkbaar nogal wat vragen waarop de wetenschap moet antwoorden: dat weet ik niet. Of: dit is mijn vooronderstelling. Of: dat valt buiten mijn veld van onderzoek. Daar valt voor mij niets waar te nemen, te observeren, te meten. Over de vraag of er menselijk leven is op verre planeten, kan de wetenschap geen exacte uitspraak doen. Evenmin over de vraag naar de herkomst van de mens.

Kun je die vraag wel vanuit de Schrift, dat is de openbaring van God, beantwoorden? De al eerder genoemde Francken brengt ook de Heilige Schrift ter sprake. Hij formuleert voorzichtig. Uit de Schrift is een positief ja of neen niet op te maken. Maar *indirect* kun je uit de Godsopenbaring wel een conclusie trekken. De mens is immers de kroon van de schepping. Omdat de schepping een eenheid vormt, raken de zonde en de vloek heel de schepping. Straks zal door Christus de mens weer als koning heersen. Daarom is er voor een aan de mens gelijkwaardig schepsel elders geen plaats. Anders is de mens niet meer de kroon van de schepping.

b. Mens in Gods kosmische ruimte

In aansluiting aan de gedachten van Francken wijs ik op het volgende. Psalm 104 confronteert ons met de *HERE*, de Schepper ook van de kosmische ruimte. Die God spreekt de dichter aan als '*mijn* God', de God dus die een welbehagen in mensen heeft, de God van het verbond:

HERE, mijn God.

Gij zijt zeer groot.

Gij hebt U met majesteit en luister bekleed.

Wat is dan het majesteitelijke kleed van God? De psalmist zingt: Hij hult Zich in het licht als in een mantel. Hij spant de hemel uit als een tentkleed. En dan komen alle scheppingswerken in de Psalm aan de orde. Het is wel duidelijk, dat de dichter de hemel en ook God niet heeft gevonden door de natuur te observeren. God laat zich natuurwetenschappelijk niet vinden. Hij openbáart, onthult Zich en dan leer je God kennen; en het licht als zijn mantel. Of God ook een groot Schepper is! Je kunt het ná die openbaring zien aan het kleed, dat Hij voor Zichzelf heeft gemaakt. De aarde is in het heelal een speldeknop, en onze zon een 'dwerger'. En hoeveel melkwegstelsels zijn er niet. Geen mens weet, waar het kleed van God ophoudt. God is veel groter dan wij denken.

Die God die groot is in het scheppen van kosmische afstanden, is ook groot in het overbruggen van afstanden. Die grote God koos de aarde en de mens. Die *HERE* is *mijn* God. Daarin ligt uitgedrukt die heel persoonlijke omgang tussen de Schepper van hemel en aarde en de gelovige mens. De Psalm loopt uit op de rustdag, de dag van de verbondsomgang tussen God en mens, de lof van de dichter op God die in mensen welbehagen heeft. Dat is de mens als beeld Gods ten voeten uit.

c. Mens als beeld Gods

Alleen de mens en dan concreet aanwijsbaar, is gemaakt tot beeld Gods. In de combinatie van hemel en aarde worden niet de engelen of de hemellichamen, niet de planten en de dieren, maar wordt alleen de mens op aarde beeld Gods genoemd. In Genesis 1 worden niet alleen hemel en aarde geschápen. De aarde met de hemellichamen wordt *toebereid met het oog op de mens*, beeld Gods.

Over dat beeld Gods is natuurwetenschappelijk niets te zeggen. Dat is immers de mens in zijn ambt. De mens is door God geroepen om beeld Gods te zijn en in die positie heerschappij te oefenen op aarde (Gen. 1:26, 27; 1 Kor. 11:7). God heeft de mens van stof uit de aardbodem geformeerd en hem bijna goddelijk gemaakt, hem met heerlijkheid en luister gekroond. God doet de mens heersen over de werken van zijn handen (vgl. Ps. 8). Welke werken zijn dat dan? Psalm 8 spreekt van schapen, runderen, dieren van het veld, vogels en vissen. God is in de hemel en de mens is op de aarde (Pred. 5:1). Nu zal iemand zeggen: de mens was ook op de maan. En inderdaad hebben mensen voetstappen gezet op de maan. Mensen van de aarde. Want de maan is een satelliet van de aarde. Hij beweegt zich om de aarde en vergezelt op zijn baan de aarde voortdurend.

Bij de zondeval heeft de mens het beeld Gods verloren. Hij kwam tegen God in opstand en koos voor de vijand, de Satan. Dat verlies van het beeld Gods, die zondeval van de mens en de straf- en vloekgevolgen hebben niet alleen voor de aarde gevolgen gehad. Het lot van de hele schepping is verbonden aan het lot van de mens. De hele schepping is bij dat proces van de vloekgevolgen betrokken, evenals bij het herstel. De schepping zelf, dienstbaar aan de vergankelijkheid, zal bevrijd worden. De ganse schepping in al haar delen zucht en is in barensnood (Rom. 8:21, 22). Dat zijn geen teksten die erop wijzen, dat er op verre planeten ook menselijk leven zou zijn. De tegenwoordige hemelen en de aarde worden voor het vuur van de jongste dag bewaard (2 Petr. 3:7). De hemelen zullen brandend voorbijgaan (2 Petr. 3:12).

Zo uniek is de mens

Zo uniek is de mens, dat de Zoon van God, door Wie als door het Woord alle dingen geworden zijn, mens is geworden. Francken formuleert het aldus: de Zoon van God werd Zoon des mensen, omdat in die mens de schepping haar toppunt bereikt. En daarmee raakt Francken het geheim van Kerstfeest. De Zoon van God, waarachtig en eeuwig God, is niet mens geworden op een verre planeet in een ander melkwegstelsel, maar mens als de laatste Adam. Op deze aarde koos God vaste voet.

In Hem wordt het beeld Gods weer gevonden. Hij is het beeld van de onzichtbare God, de eerstgeborene van de *ganse* schepping (Kol. 1:15). In Hem zijn *alle* dingen geschapen. En zo is Hij het hoofd van het lichaam, de gemeente. In Christus zijn de gelovigen weer beeld Gods. Wat een dag zal dat zijn voor heel de schepping, het openbaar worden van de zonen Gods. De Zoon van God die zoon des mensen wordt, opdat de ganse schepping deelt in de heerlijkheid van de kinderen van God. Kerstfeest laat zien, waarom de mens uniek is.